

Πέρσι συμπληρώθηκαν 25 χρόνια από το θάνατο του Παναγή Λεκατσά, ενός από τους σημαντικότερους και πρωτοπόρους διανοητές της Ελληνικής Αριστεράς. Με το σημερινό αφιέρωμα η Ουτοπία επιχειρεί να φωτίσει ορισμένες έστω πλευρές του μεγάλου σε εύρος και σε ποιότητα έργου του Παναγή Λεκατσά.

Ένα από τα κύρια αντικείμενα της ερευνητικής δραστηριότητας του Λεκατσά ήταν η αρχαιοελληνική γραμματεία και γενικότερα η ελληνο-ρωμαϊκή αρχαιότητα. Δεινός φιλόλογος, γνώστης των πηγών, ο Λεκατσάς έδωσε σημαντικές φιλολογικές μελέτες και μετέφρασε αριστοτεχνικά κατ' εξοχήν δύσκολα κείμενα, όπως η ποίηση του Πινδάρου, της Σαπφούς, τραγωδίες, κ.λπ. Αλλά ο Λεκατσάς δεν περιορίστηκε στη δουλειά του φιλόλογου και του μεταφραστή. Χαλκέντερος ερευνητής των αρχαίων κοινωνιών, έδωσε μνημειώδη έργα, όπως Η Ψυχή και η Καταγωγή των Ηθών, των Εθίμων και των Δοξασιών. Δίκαια λοιπόν θεωρείται ως ο θεμελιωτής της ανθρωπολογίας-εθνολογίας στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα ο Λεκατσάς, μαρξιστής-ιστορικός, φώτισε πλευρές της πάλης των τάξεων στην ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα, με έργα όπως Η Πολιτεία του Ήλιου, Οι πόλεμοι των δούλων στην Ελληνική-Ρωμαϊκή Αρχαιότητα, Περί Δήμου καταλύσεως και Τυραννίδος, κ.λπ.

Ο Παναγής Λεκατσάς αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές μορφές της πλειάδας των Ελλήνων μαρξιστών του μεσοπόλεμου και της μεταπολεμικής εποχής. Η ιστορία γι' αυτόν δεν ήταν μόνο πεδίο ακαδημαϊκής-ερευνητικής δραστηριότητας. Μέσα από την ιστορική έρευνα, ο Λεκατσάς προσπαθούσε να συμβάλει στο φωτισμό προβλημάτων της εποχής μας. Το θεωρητικό θεμέλιο των εργασιών του ήταν ο ιστορικός υλισμός. Ειδικότερα ο Έλληνας ερευνητής επηρεάστηκε από τον Ένγκελς στις ανθρωπολογικές μελέτες του καθώς και από το διαπρεπή Άγγλο μαρξιστή Georges Thomson. Σε μια εποχή κυριαρχίας του σοβιετικού μαρξισμού, ο οποίος, συν τοις άλλοις, απολυτοποιούσε το ρόλο της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων στο ιστορικό γίγνεσθαι, ο Λεκατσάς ανέδειξε στα έργα του το ρόλο της ταξικής πάλης, αποφεύγοντας τον οικονομισμό, τον τεχνοκρατικό ντετερμινισμό και τη φαταλιστική αντίληψη της Ιστορίας. Αλλά πέρα από τα καθαυτό ιστορικά του έργα, η περιοχή όπου ο Λεκατσάς αναδείχτηκε πρωτοπόρος και δημιουργός μεγάλων έργων —όπως ήδη σημειώθηκε— ήταν η περιοχή της ανθρωπολογίας, της εθνολογίας, της θρησκευολογίας: η μελέτη των πρωτόγονων κοινωνιών και ειδικά των δοξασιών, των εθίμων και των θρησκευτικών τους αντιλήψεων.

Ο μαρξιστής Λεκατσάς αγνοήθηκε (αναπόφευκτα) από την αστική τάξη. Έξω από το Πανεπιστήμιο έζησε μια οικονομικά δύσκολη ζωή. Εν τούτοις ο Λεκατσάς αγνοήθηκε σε

μεγάλο βαθμό και από την επίσημη Αριστερά, μολονότι είχε οργανωθεί στο ΕΑΜ, μετείχε στην πολιτική-πνευματική ζωή και έγραφε σε όλα τα αριστερά έντυπα της εποχής. Αλλά δεν ήταν μόνον αυτό: Τα βασικά επιστημονικά έργα του ήταν έξω από τις δυνατότητες πρόσληψης των ηγεσιών της Αριστεράς. Έτσι, ο Λεκατσάς έζησε εν πολλοίς μονήρης, φανατικά αφοσιωμένος στο έργο του, ακούραστος ερευνητής μέχρι τον πρόωρο θάνατό του.

Γιατί μας ενδιαφέρει σήμερα ο Λεκατσάς; Μια πρώτη απάντηση είναι ότι το έργο του, σχετικά παραγνωρισμένο, συνιστά μια από της σημαντικότερες «στιγμές» ή πραγματώσεις της ελληνικής μαρξιστικής παράδοσης. Αλλά το έργο του Λεκατσά δεν ενδιαφέρει μόνο τους ιστορικούς, την ακαδημαϊκή κοινότητα. Έργο μαχητικό, από μαρξιστική σκοπιά, μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε όχι μόνο την προϊστορία και την ιστορία μας, αλλά και να δούμε τη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα κάτω από νέο φως. Και όμως το έργο αυτό είναι σε μεγάλο βαθμό άγνωστο στο πλατύ κοινό — δεν έπαψε όμως ποτέ να αποτελεί αντικείμενο μελέτης και συζήτησης στις πανεπιστημιακές σχολές. Φυσικά και το έργο του Λεκατσά δεν είναι υπεράνω κριτικής. Οι απόψεις του για τη μητριορχία αλλά και για άλλα προβλήματα αντιμετωπίζονται κριτικά από νεότερους συναδέλφους του. Αλλά η κριτική αποτίμηση είναι αναγκαία συνθήκη της επιστημονικής προόδου και δεν μειώνει, αντίθετα αναδεικνύει τα βιώσιμα στοιχεία του έργου κάθε ερευνητή. Η γνωριμία με το έργο του Λεκατσά θα είναι πολύτιμη και για έναν άλλο λόγο. Στην Ελλάδα (μόνο στην Ελλάδα;) συχνά ξεχνούμε την αφετηρία και νομίζουμε ότι πρώτοι ανακαλύψαμε τη Γη του Πυρός — στην περίπτωση μας το Μαρξισμό. Πόσοι από τους νέους γνωρίζουν σήμερα το έργο του Κορδάτου, του Μάξιμου, του Πουλιόπουλου, του Γληνού, του Ιμβριώτη, του Κιτσίκη, του Θεοδωρίδη, του Λεκατσά και άλλων, το έργο της λαμπρής πλειάδας των διανοητών που θεμελίωσαν την ελληνική μαρξιστική παράδοση; Η άγνοια της ιστορίας των ιδεών οδηγεί στην ψευδαίσθηση της παρθενογένεσης και σε όσα αυτή συνεπάγεται.

Το σημερινό αφιέρωμα πραγματοποιήθηκε χάρη στην προσπάθεια της Αριάδνης Γκάοτζίου και του Χρίστου Αλεξίου, στους οποίους πρώτα απευθύνονται οι ευχαριστίες της Συντακτικής Επιτροπής, όπως επίσης και στους συνεργάτες του τεύχους, συναδέλφους πανεπιστημιακούς ή ελεύθερους ερευνητές.

Η εικονογράφηση του σημερινού τεύχους έγινε από τη ζωγράφο Μαρία Κοκκίνου με μάσκες από τη Αφρική, δύο έργα του Πικάσο σχετικά με τον Μινώταυρο και ένα έργο του P. Klee. Εξώφυλλο, 1η και 4η σελίδα: Μάσκα μνητικών τελετουργιών των BaSuKa, Μουσείο Rietberg, Ζυρίχη. Μάσκα των Baga που παριστάνει γυναίκα που έχει γεννήσει παιδιά, Βρετανικό Μουσείο.